

УДК 338.2

Новак Н.Е., к.с.-г.н., доцент©

Бучацький інститут менеджменту і аудиту, м. Бучач

ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК

Обґрунтовано теоретико – методологічні засади етапності інноваційного процесу у сільському господарстві. Розглянуто особливості формування і розвитку інноваційного процесу у сільському господарстві.

Ключові слова: інновації, аграрні підприємства, стратегії розвитку, інноваційний процес, економічний ріст, конкурентоспроможність, продукція

Постановка проблеми. Приклад економічно розвинутих країн світу наочно демонструє, що світове господарство стрімко рухається в напрямку посилення наукоємності виробленої продукції. Саме це дозволяє підтримувати баланс внутрішнього ринку продовольства за попитом та пропозицією, легко проникати на світові ринки, успішно конкурувати з іншими виробниками. Тому, якщо Україна ставить за мету інтегрування в світове сільське господарство, в країні потрібно ставити та послідовно вирішувати проблеми стратегії інноваційного розвитку АПК. Інноваційна діяльність є важливою складовою системи заходів по прискоренню розвитку сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності і ефективності.

В Україні розроблено стратегію економічного розвитку на 2004 – 2015 рр. “Шляхи європейської інтеграції”, спрямовану на запровадження інноваційної моделі структурної побудови та зростання економіки, утвердження України як високотехнологічної держави.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним підґрунтям у дослідженні проблеми розвитку інноваційної сфери стали праці зарубіжних вчених-економістів Х. Барнета, П. Друкера, Е. Менсвілда, Г. Менша, Р. Сопоу, Б. Твісса, Д. Хартмана та ін. Вагомий внесок у дослідження особливостей інноваційних процесів в АПК зробили вітчизняні вчені М. Бабієнко, Т. Білоусько, О. Витвицька, М. Кулаєць, Д. Крисанов П. Лайко, Н. Мельник, П. Саблук, В. Ситник, О. Супрун, С. Тивончук, О. Шпикуляк, В. Юрчишин та ін.

Мета статті. Зосередження уваги науки та практики на постійному удосконаленні механізму інноваційного забезпечення агросфери як основи підвищення її конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. За Законом України “Про інноваційну діяльність” до інновацій відносять конкурентоспроможні технології, продукцію, послуги й управлінські підходи на підтримку виробництва, бізнес-проектів і маркетингово – комерційних заходів, які спрямовуються на досягнення суттєвого структурного та якісного поліпшення у виробничій чи соціальній сферах.

Більшість науковців під інновацією розуміють процес розробки, освоєння, експлуатації і використання виробничо – економічного і соціально – організаційного потенціалу, що лежить в основі інновації [1; 2].

Як відомо з історії - процес всіх цивілізацій завжди був пов'язаний з технологіями, товарами, послугами які народжені на основі нових знань. Зараз прийнято говорити, що в основі соціально – економічного (і не тільки) розвитку лежать інновації. Особливо їх роль стає вирішальною в кінці XX, на початку XXI століть. Сьогодні всім ясно, що тільки опора на знання забезпечує любій країні рішення, як внутрішніх проблем, так і перемогу у конкурентній боротьбі за світові ринки збуту продукції, технологій і послуг [7].

В сучасних умовах розвитку сільського господарства України освоєння закінчених науково-технічних розробок складає дуже низький процент до загальної кількості створених інновацій і не завжди відповідає вимогам сільськогосподарського виробництва. Розвиток інноваційної діяльності, а особливо впровадження її результатів, в АПК являє собою розробку раціональної структури інноваційного процесу, що повинна повністю бути адаптованою до регіональних умов виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

Інноваційний процес в АПК - це постійний, безперервний процес перетворення окремих технічних, технологічних та організаційно-економічних ідей і наукових варіантів вирішення певного практичного завдання з метою переходу галузей та підприємств АПК на якісно новий рівень виробничого процесу. На здатність підтримувати інноваційну діяльність в АПК впливає велика кількість факторів: особливості природно-економічних умов господарювання, стан організаційно-виробничого механізму, рівень готовності господарств до впровадження інновацій, засоби стимулювання досягнень науки та їх впровадження на практиці та регіональні відмінності суб'єктів господарювання [3].

Нині більшість вітчизняних агропідприємств неспроможні виробляти високоякісну й конкурентоспроможну продукцію. Це є результатом таких негативних явищ як: застарілий машинно-тракторний парк, диспаритет цін на продукцію промисловості і сільського господарства, постійне зростання цін на паливо-мастильні матеріали, недосконала кредитно-фінансова система і законодавча база, тощо [4]. Ці проблеми стали особливо гострими у зв'язку з набуттям Україною членства в структурах СОТ, що вимагає від нашої держави постачання на світовий ринок високоякісної конкурентоспроможної продукції. Таким чином, постає гостра необхідність у переорієнтації наявної державної політики на високоефективну інноваційну.

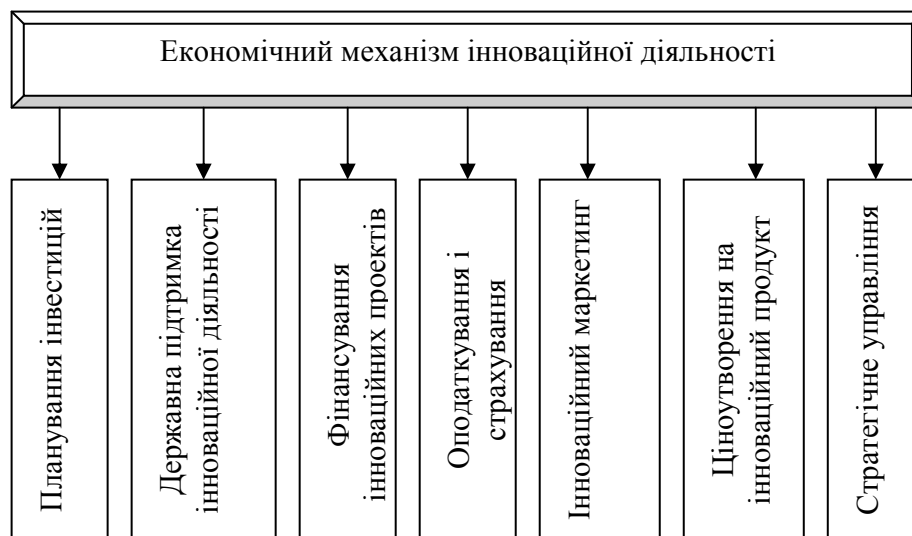
Природа інноваційної діяльності є у тому, що інновація виступає стимулом, фактором економічного росту. Процес розвитку інновацій включає наступні етапи:

- нові наукові знання;
- техніко – технологічні розробки;
- виробництво продукту;

- сфера використання продукту;
- економічний ріст.

Важливим моментом в даному випадку є те, що вказані етапи розвитку інновацій не повинні бути розтягнуті у часі, а іноді і у просторі (територіально). Пошуки шляхів підвищення швидкості виробництва нових знань і перетворення їх в нові товари і послуги – це щоденна турбота світового масштабу.

Ріст агропромислового виробництва на сучасному етапі розвитку демократичної держави зумовлюється в значній мірі широким впровадженням в практику державних і світових досягнень науково-технічного прогресу, стратегічна мета в якому належить інноваційній діяльності, використанню нових матеріалізованих наукових знань. Економічний механізм інноваційної діяльності представлений на рис.1.

Рис. 1. Структура економічного механізму інноваційної діяльності в АПК

Основою вибору інноваційної стратегії аграрних підприємств є обґрунтування тенденцій розвитку науки й техніки, переходу до нового технологічного укладу, аналізу та прогнозу динамічного оновлення продуктів і технологій в аграрному виробництві.

Для вибору стратегії інноваційного розвитку аграрних підприємств важливими є такі фактори:

1. Співвідношення інвестиційної підтримки базових і пріоритетних напрямів інноваційного розвитку аграрних підприємств.
2. Співвідношення між інтелектуальним ресурсом - наявним та необхідним.
3. Ступінь матеріально-технічної бази для підтримання інноваційної діяльності.
4. Співвідношення короткострокових і довгострокових цілей у процесі використання інноваційної продукції.

Значну роль у забезпеченні ефективного функціонування інноваційного підприємництва відіграє інноваційна інфраструктура (рис.2). Але на сьогоднішній день інноваційна інфраструктура також ще є дуже нерозвиненою, а тому потребує всебічної підтримки з боку держави.

Рис.2. Інститути інфраструктури ринку інновацій в аграрній сфері

Безпосередньо, носієм інноваційного продукту виступає інноваційне агропромислове підприємство. В світовій практиці до інноваційних відносяться ті підприємства, в яких більше 70% загального обсягу продукції в грошовому вимірі за звітний період формується за рахунок виробництва інноваційної

продукції. Якщо цей критерій застосувати до українських підприємств, стане зрозумілим - в АПК України інноваційні підприємства майже відсутні. Перш за все це обумовлено низькою платоспроможністю сільськогосподарських товаровиробників і недостатньою інформованістю їх щодо новітніх досягнень вітчизняної сільськогосподарської науки.

Обсяг реалізованої інноваційної продукції в Тернопільській області наведений у табл.1.

Таблиця 1

Обсяг реалізованої інноваційної продукції*

(у фактичних цінах, тис.грн.)

Показник	2005	2007	2008	2009	2010
Усього	44093	179513	262376	613476	277422
в т.ч. принципово нової	25846,4	32673,4	60954,1	45167,7	37467,6
Із загального обсягу поставлено на експорт	4364,0	50673,8	196365,8	447343,0	199448,0

*Джерело: за даними статистичного щорічника Тернопільської області за 2010 рік і Головного управління статистики у Тернопільській області.

Аналізуючи таблицю можна відмітити, що це загальні дані. А даних безпосереднього впровадження прогресивних технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції в сільському господарстві взагалі немає. Тому аграрним підприємствам області при розробці та обґрунтуванні стратегічних напрямків перспективного розвитку насамперед треба виходити як із наявної техніко-технологічної бази, так і з власних інвестиційних можливостей. Якщо узагальнити та синтезувати можливі напрями інноваційного розвитку, а також врахувати реальні обмеження щодо власних можливостей, то можна буде запропонувати аграрним підприємствам області наступний спектр можливих новацій:

- розширення асортименту, поліпшення якості та гарантування безпечності виробництва харчової продукції спорудженням додаткових або модернізації діючих потужностей, створених на основі використання сучасних технологій перероблення продовольчої сировини, що відповідає вимогам гармонізованих національних стандартів;

- впровадження процесових інновацій локального характеру (на рівні окремих виробництв, ділянок чи стадій технологічного процесу), які забезпечать освоєння випуску нової продукції з інноваційними характеристиками;

- впровадження продуктових інновацій, що не вимагають внесення значних змін у технологічний процес або технологічне устаткування, яке експлуатується на підприємстві;

- впровадження окремих нововведень у технологію виробництва, що використовується на підприємстві, з метою забезпечення ефективного використання наявного залишкового потенціалу.

Нова інноваційна стратегія не повинна здійснюватися шляхом відтворення старої політики розвитку науково-технічного прогресу. Основним завданням є розробка і запровадження (через програми, проекти, стратегії) нових мотиваційних механізмів інноваційного процесу, забезпечення комерціалізації й ринкового попиту на інноваційну продукцію. Потрібно враховувати економічний, національно-стратегічний, демографічний та інші аспекти реалізації інноваційних процесів в аграрному виробництві на основі кредитної, фінансової, агропродовольчої й інноваційної політики країни. Такий зв'язок здатний забезпечити відтворення інноваційного процесу, стимулювати технологічні нововведення і технічні зрушення, активізацію інвестиційної діяльності.

Висновки. До стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку аграрних підприємств треба віднести:

в економічній сфері:

- визначення механізмів, які забезпечать необхідні передумови інноваційного розвитку аграрних підприємств;
- впровадження науково-технологічних інновацій та підвищення ефективності аграрних підприємств;
- здійснення активної інвестиційної політики й державної підтримки;
- адаптація економічних реформ до перебудови інноваційної сфери;

у соціальній сфері:

- зростання інтелектуального ресурсу, всебічний розвиток освіти;
- перебудова соціальної сфери шляхом реформування системи оплати праці, стимулювання професійно-кваліфікованих працівників;
- удосконалення механізмів формування та використання інтелектуального ресурсу;
- здійснення скоординованих напрямів, спрямованих на поліпшення охорони здоров'я працівників;

у виробничій сфері:

- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної техніки та поліпшення її якості;
- формування ринку техніки й технічних послуг;
- посилення тенденцій та комерціалізації сільськогосподарського виробництва;
- розроблення і запровадження міжнародних стандартів якості сільськогосподарської продукції та продуктів харчування;

в екологічній сфері:

- поліпшення навколишнього природного середовища та якості питної води;
- формування збалансованої системи природокористування й екологізації технологій в енергетиці, сільському господарстві;
- збереження біологічного та ландшафтного стану.

Потрібно відмітити, що в Україні відбувається поступове формування законодавчої бази з метою регулювання інноваційної діяльності. Проте більша частина законодавчих норм не виконується, наприклад, частка фінансування наукової діяльності не тільки не забезпечується, а й поступово знижується. Треба привести у відповідність напрями (правила) і політику держави для більшої їх ефективності, наприклад, щодо реалізації продукції з певними характеристиками.

У результаті інноваційної діяльності народжуються нові ідеї, нові або вдосконалені продукти, вдосконалені технологічні процеси, з'являються нові форми організації й управління різними сферами економіки та її структурами. Інновації являють собою найбільшу зброю конкуренції, тому що впровадження інновацій веде до зниження собівартості та цін, зростання прибутку, до створення нових потреб, збільшення інвестицій, підвищення якісних показників виробника нових продуктів, відкриття і доступу до нових ринків.

Таким чином у сучасних умовах інноваційна діяльність є одним із головних чинників розвитку аграрних підприємств, необхідною умовою для конкурентоспроможності підприємства на ринку. Невід'ємною частиною і передумовою ефективного розвитку економіки країни є формування відповідних інститутів інноваційної інфраструктури ринку на усіх рівнях: державному, регіональному, місцевому. Саме це вирішить питання щодо використання інноваційних продуктів в аграрній сфері з метою підвищення її конкурентоспроможності.

Література

1. Антонюк Л. Л. Інновація: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія / Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
2. Верхоглядова Н. І. До питання про економічну сутність інноваційного розвитку // Держава та регіони. - 2010. - №6. - С. 266-268.
3. Денисюк В. Розвиток інноваційних територіальних структур як важливої складової Української інноваційної системи // Економічний часопис. – 2003. - № 7-8. С.43 – 49.
4. Кулаєць М.М. Інноваційна діяльність в аграрній сфері // Економіка АПК. – 2011. - №2. - С. 100 – 107.
5. Смоленюк А.П. Складові елементи розвитку і механізму функціонування інноваційного підприємства // Інноваційна економіка. – №1' - 2010. - С. 159 – 163.
6. Шпикуляк О.Г. Ефективність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності // Економіка АПК. – 2011. - №12. - С. 109 – 116.
7. Юрчишин В. В. Інноваційні аспекти еволюції економічної науки // Економіка АПК. – 2012. - №1. С. 90 – 99.

Summary

Novak N. E.

Buchach Institute of Management and Audit

THE PROBLEMS OF INNOVATION STRATEGY IN AGRICULTURE

An article substantiates basic theoretical and methodological issues of innovational process in agriculture. The features of forming and development of innovative process are considered in agriculture.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.